

Ústav anglického jazyka a didaktiky

nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

tel. 221619277

Petr Kos, Bird Names in English: A Linguistic Analysis / Pojmenování ptáků v angličtině: lingvistická analýza. Disertační práce. FF UK Praha 2011

Oponentský posudek

Předložená práce je aplikovaná studie využívající lingvistického, primárně slovtvorného popisného aparátu k analýze názvosloví ostrovního ptactva. Celé názvosloví je pojato jako lexikální pole, které je podrozděleno na tři stylisticky odlišená podpole, a to odborných názvů, místních jmen a jmen užívaných v ornitologickému žargonu. Názvoslovné pole je samozřejmě budováno na hyponymickém principu a zákonitě se v něm objevuje i synonymie a významová ambigvita (polysémní a homonymní). Tím vším se stručně zabývá kap. 2. Lexikální pole názvosloví je zároveň chápáno jako korpus (884 názvů), který je utvořen vylučovací metodou, tzn. vyloučena jsou zastaralá jména a sousloví, která podle autorem zvolených kritérií nemají povahu lexému, ale syntaktické konstrukce (kap.3).

Klíčová kap. 4 je založena na zajímavé myšlence klasifikovat a analyzovat názvy podle jejich motivace. Vychází přitom z Ullmanova rozlišení motivace morfologické (pohled na názvy z hlediska slovtvorného), sémantické (metaforičnost a metonymičnost názvů) a fonetické (zvukomalebný faktor v názvech ptáků). Kap. 5, označená jako Analysis, zkoumá (a) korelace pojmenování ptáků podle „salient features“ (sedmi základních identifikačních znaků: zvukový projev, vzhled, typické chování, potrava, místo a doba výskytu, vzhled hnízda/vejce) s morfologickými a sémantickými procesy vedoucími ke vzniku názvu; (b) korelace mezi slovtvornými procesy vzniku a stylistickými rysy názvů. Popis názvosloví uzavírají doplňkové kapitoly o lidové etymologii (kap. 6), způsobech přejímání ptačích názvů (kap. 8) a rozbor přívlásků sdružených názvů, které byly z korpusu na začátku vyloučeny. Při rozboru korpusu dospívá autor k řadě původních zjištění, které dokreslují ústrojnost názvoslovných pojmenování a převažující tendence a korelace v jejich motivovanosti a vzniku.

Obecně působí studie uceleně, je přehledná a dobře se čte, což je dáno i tím, že místo řešení teoretických otázek se věnuje rozboru konkrétního materiálu. Ústřední myšlenka postupovat na základě trojí motivace pojmenování je nepochybně originální, ale jak už to bývá, elegantní teoretické řešení v praxi naráží na řadu problémů. Nejde jen o to, že leckdy dochází k překrývání motivačních faktorů (viz str. 69 zvukomalba a metonymie), ale řada teoretických otázek je nedořešena a názory na ni se liší, což jejich aplikaci ztěžuje. Moje hlavní koncepční námitka se týká vymezení morfologické motivace v práci, resp. toho, co z něho vyplývá. Morfologická motivace nespočívá v tom, že jsme schopni říci, na základě jakého slovtvorného procesu slovo vzniklo – což text implikuje – ale v neznačkovosti, resp. popisnosti daného slova: „A compound like *arm-chair* and a derivative like *thinker* or *retell* are morphologically motivated: whoever knows their components will understand them at once“ (S. Ullmann in In J.H.Greenberg, *Universals of Language*, 2nd ed. 1966). Jestliže autor pod hlavičkou morfologické motivovanosti probírá nejen kompozici a afixaci, ale i konverzi a krácení (včetně křížení), dopouští se tím omylu: u konverze a krácení všeho druhu nelze o morfologické motivaci mluvit (konverze nespočívá ve spojování morfémů, krácení slov vede ke vzniku víceméně značkových forem). Vhodnější by asi bylo nazvat kapitolu obecněji a termín morfologická motivace nahradit jiným (Aspects of bird name creation: Morphological processes, Semantic motivation, Phonetic Motivation).

Druhá koncepční námitka se týká vymezení vzorku zkoumaných pojmenování (termín „corpus“ zde není zcela případný), resp. toho, že část názvů byla vyřazena, protože na základě užitých testů nejde o kompozita, ale o „syntactic constructions“ (a nespádají tak údajně do lexika). Nechme stranou fakt, že jeden z vyřazených příkladů, Reed Bunting, je v OED uveden s pomlčkou, reed-bunting, což naznačuje těsnější spojení. Podstatnější je, že bez ohledu na syntaktické testy Reed Bunting představuje taxonomickou jednotku, specifické komplexní pojmenování (sousloví, sdruženinu), nikoli volné spojení! Představa, že názvosloví ptáků zahrnuje zčásti i volná spojení lexémů, která tvoří

fixní jednotku, nedává smysl. Je sice nepřijemné, že název „little egret“ je formálně neodlišitelný od volného spojení „little egret“, ale nelze ho proto vyřadit z názvosloví. Omezení vzorku na „kompozita“ považují za arbitrární a neopodstatněné. Naštěstí to autor napravuje v kap. 8 analýzou přívlasků. Domnívám se, že vzorek mohl klidně zahrnovat i sdružená pojmenování a že po vyřazení zastaralých názvů mohl být sestaven kombinací náhodného výběru a proporčního zastoupení.

Nicméně je třeba říci, že celkově je pojetí práce velmi promyšlené a účelné. Navíc vedle hezkého formálního zpracování je třeba pochválit i jazykovou stránku práce, která je psána kultivovaným jazykem. Jazykových chyb je minimálně, je na pár místech je možné vytknout formulaci (např. str. 1, 2. odst.: that can be accounted for the large number > can account for).

Některé obecnější formální připomínky. Není jasné, proč se kap. 5 jmenuje Analysis, když rozbor názvů probíhá už od kap. 4. Domnívám se, že v kap. 5 (a jinde) nejde ani tak o „interaction“ (= reciprocal action and influence) jednotlivých aspektů pojmenování, jako spíše o jejich „correlation“ (interdependence). V literatuře postrádám některé novější tituly a vydání, konkrétně místo Bauera (1983), o kterém Bauer sám píše, že je „theoretically old-fashioned“ (Bauer, A Glossary of Morphology, 2004), mohl být zařazen Ingo Plag (WF in English, 2003), Cruse, Meaning in English už vyšel ve 3. vydání (2011).

Barevné tabulky a obrázky vypadají hezky, jenom u některých chybějí celkové součty (tab. 34, 36, 41). Potom by možná nevznikla numericky nejasná tab. 28 (str. 81) – myslím, že správnější (a v souladu s Fig. 44) by bylo: Metaphor – 71. Metonymy 113, Metaphor & Metonymy 24. Proč jsou u grafů a diagramů uváděny v závorce popisy (Pie Chart) a (Column Chart)? Obrázky v podobě Vennových diagramů vypadají hezky, ale nejsou vždy přehledné. Korelace mezi slovotvornými a sémantickými procesy by mohla vyjádřit i standardní dvoudimenzionální tabulka (s výčtem procesů svíse i vodorovně). Nemohlo by se pak stát, že „compounding“ má ve Fig. 56 celkem 40 položek místo 39. U obrázku na str. 80 je patrně chybné číslo.

Dílčí otázky:

str. 24 – pozn. pod čarou: which do not prove statistically significant – jak byla určována statistická významnost?

str- 36, 39 – co se míní termínem „full morpheme“?

str. 45 – představují „clippings“ skutečně „propositional synonyms“, nebo jde o formální varianty?

str. 46 – u Casp, Purp se mluví o polysémii – není to v rozporu s tvrzením na str. 12, kde jsou označeny jako homonyma?

str. 50 – jde u názvu Peri skutečně o embellished clipping? Nezdá se, že by obsahovala suffix -ie/-y.

str. 53 – nešlo by případy jako Sprawk hodnotit jako medial clipping?

str. 54 – není tvrzení, že Flava Wag je blend v rozporu s definicí blend na str. 49 (Wag není „final part“)?

str. 93-94 – není rozhodnutí omezit se pouze na jeden „salient feature“ příliš reduktivní, proč by nemohly být smíšené kategorie?

str. 129 – není v Tab. 62 rozpor mezi celkovým součtem a čísly v řádcích? A proč se počty standard, local and jargon names liší od velikosti vzorku v Tab. 1 na str. 19?

Hodnocení: Přes dílčí námítky konstatuji, že práce je koncepčně, jazykově i typograficky zpracována velmi pěkně. Autor dobře pracuje s prameny, z odborného lingvistického (a zjevně i ornitologického) hlediska je fundovaný a dokáže svou erudici efektivně uplatnit. Práce je čtivá a přináší zajímavé údaje, které, pokud vím, nebyly u nás zatím zpracovány.

Závěr: Práce Petra Kose splňuje veškeré požadavky na doktorskou disertaci, a proto ji plně doporučuji k obhajobě a souhlasím, aby se v případě úspěšného průběhu obhajoby stala podkladem pro následné řízení k získání titulu PhD.

V Praze dne 5.5.2011

prof. PhDr. Alěš Klégr /